

Bir Q-Metodu Çalışması: Rehber Öğretmenlere İlişkin Öğretmen Algılarının İncelenmesi

Fuat TANHAN¹, Eşref NAS²

¹ Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, fuad65@gmail.com, ²Rehber Öğretmen, Diyarbakır İl Milli Eğitim, dalcicek21@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received: 16.10.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 12.06.2020

e-Yayın/e-Printed:19.06.2020

DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.2020.146>

ÖZ

Bu çalışma, öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin algılarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışma, nitel araştırma desenlerinden biri olan Olgubilim (fenomenoloji) deseni kapsamında yapılmıştır. Çalışmada teknik olarak Q-Metodu kullanılmıştır. Q Metodu, bireylerin tutum ve algılarını ölçmekte kullanılan bir analiz türüdür. Araştırmanın çalışma grubunda 21 kadın ve 25 erkek olmak üzere toplam 46 öğretmen yer almıştır. Bu öğretmenler, amaçlı örnekleme bir çeşidi olan ölçüt örnekleme yöntemine dayanılarak seçilmiştir. Bu çalışmada, verileri elde etmek amacıyla araştırma formu geliştirilmiştir ve araştırmacılar tarafından hazırlanan Q-dizgisi kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde, formda yer alan her bir cümle ayrı bir karta yazılmıştır. Bu kartların öğretmenler tarafından Q-dizgisi üzerinde yerleştirmeleri istenmiştir. Öğretmenler tarafından yapılan yerleştirme/sıralama, kayıt altına alınmıştır. Son aşamada kayıt altına alınan veriler *PQ Method* programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, çalışmaya katılan öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin algılarının iki faktör altında yer aldığı görülmüştür. Birinci faktör altında yer alan öğretmenlere göre; rehber öğretmenler, öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenmekte, ailelerin rehberlik faaliyetlerine katılımını sağlamak ve öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimlerine katkı sunmaktadır. İkinci faktör altında yer alan öğretmenlere göre; rehber öğretmenler, ailelere rehberlik yapmada ve öğrencilerle ilgilenmede yetersiz kalmakta ve öğretmenlere fazladan iş çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rehber Öğretmen, Öğretmen Algısı, Q-Metot.

A Q-Method Study: Examining The Teachers' Perception On School Counselors

ABSTRACT

This study was conducted to examine teachers' perceptions on school counsellors. The study was carried out under Phenomenology design, which is one of the qualitative research designs. Q-Method was used in the study as technique. Q Method is an analysis type used to measure individuals' attitudes and perceptions. In the study group of the research, consisted of 46 teachers (21 females and 25 males). These teachers were selected based on the criterion sampling method, which is a kind of purposive sampling. In this study, a research form was developed to obtain the data and the Q-stream prepared by the researchers was used. In the process of data collection, each sentence in the form was written on a separate card. Teachers were asked to place these cards on the Q-stream. Placement / sorting by teachers were recorded. The data recorded at the last stage were analyzed using the *PQ Method* program. As a result of the analysis, it was observed that the teachers' perceptions on school counsellors were found to be under two factors. According to the teachers under the first factor, school counsellor's deal with the students problems, ensure the family's participation in the guidance activities and contribute to the educational, professional and personal / social development of the students. According to the teachers under the second factor, school counsellors are inadequate to provide guidance to parents and to deal with students and cause extra work for teachers.

Keywords: School Counsellor, Teacher's Perception, Q-Method.

1. GİRİŞ

Sosyo-kültürel, ekonomik ve teknolojik değişimler, bilim alanındaki yeni gelişmeler ve buluşlar, özellikle de demokratik düşünceler ve insan haklarındaki gelişmeler okuldan ve eğitim sürecinden beklentilerin artmasına yol açmıştır. Bu durum, geleneksel eğitim anlayışından çağdaş eğitim anlayışına doğru bir değişimin yaşanmasına zemin hazırlamıştır (Yeşilyaprak, 2016). Çağdaş anlayışın eğitim sistemi üzerinde yarattığı etki, okullarda *öğretim* ve *yönetim* hizmetlerinin yanında *öğrenci kişilik hizmetlerinin* sağlanmasını gerekli hale getirmiştir (Tan, 2000).

Öğrenci kişilik hizmetleri, öğrencilerin öğretim faaliyetlerinden etkili bir şekilde yararlanabilmeleri ve bir bütün olarak gelişebilmeleri için uygun bir ortam hazırlamak amacıyla sunulan hizmetlerin tümüdür (Yeşilyaprak, 2016). Öğrenci kişilik hizmetleri kapsamında birçok hizmet yürütülmekle birlikte bu kapsamda sunulan önemli hizmetlerden biri rehberlik hizmetidir (Özgüven, 2007). Rehberlik hizmeti; bireyin kendini tanıması, kabul etmesi ve geliştirmesi sürecinde gerekli yeterlilikleri ve yaşam donanımlarını kazanması için uzmanlar tarafından sağlanan psikolojik destek hizmetleridir (Yeşilyaprak, 2016). Eğitim kurumlarındaki rehberlik servisleri ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde rehberlik hizmetini yürüten uzmanlar, *Rehberlik Öğretmeni* (MEB Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği [RHY], 2017) ya da *Rehber Öğretmen* olarak bilinmektedir.

Rehber öğretmen tarafından sunulan hizmetlerin amacı, öğrencinin sahip olduğu görünür ya da gizil tüm potansiyellerini en iyi seviyede geliştirmesine destek olmaktır (Girgin, 2012). Belirtilen amaçlara ulaşılması ve hizmetlerin daha iyi anlaşılması için rehberlik hizmetleri, *doğrudan* ve *dolaylı* olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmaktadır. *Doğrudan hizmetler* kapsamında öğrenciyi tanıma, bilgi toplama ve bilgilendirme, yöneltme ve yerleştirme, psikolojik danışma, oryantasyon ve izleme hizmetleri sunulmaktadır. *Dolaylı hizmetler* çerçevesinde ise okul rehberlik programının hazırlanması, müşavirlik, velilere yönelik hizmetler, araştırma ve değerlendirme, çevre ile ilişkiler ve sevk hizmetleri gibi hizmetler sağlanmaktadır (Güven, 2012).

Dolaylı hizmetler bünyesinde sağlanan müşavirlik hizmeti, rehberlik hizmetlerinin tam anlamıyla hedefine ulaşabilmesi için okullarda sağlanan önemli hizmet alanlarından biridir (Tagay ve Sarı, 2012). Rehber öğretmen tarafından müşavirlik hizmeti sağlanırken, diğer tarafta ise rehberlik hizmetlerinin yürütülmesi sürecinde hem sınıf rehber öğretmeni hem de diğer öğretmenlerin okul rehberlik servisi ile işbirliği içerisinde olmaları gerekmektedir. Bahsedilen işbirliği, öğretmenlerin rehber öğretmenleri nasıl algıladıklarına bağlı olarak değişebilmektedir.

Rehber Öğretmenlere İlişkin Algı

Nesnel dünyaya ilişkin duyusal uyarımların anlamlı deneyimlere çevrilme süreci olarak tanımlanan *algı*, bireyden bireye ayırım gösterebilmektedir (Bakırcıoğlu, 2006). Öznel bir yaşantı olan algılamanın kişinin geçmiş deneyimlerine bağlı olduğu (Budak, 2003) ve algısal deneyimlerin bireylere göre farklılık gösterdiği düşünüldüğünde, öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin algılarının da değişebileceği söylenebilir. Öğretmenlerin olumlu algıladıkları bir rehber öğretmen ile kolayca iletişime geçip işbirliği içinde çalışabileceği belirtilmektedir. Ancak rehber öğretmene ilişkin olumsuz bir algının olması, rehberlik hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, öğretmenler tarafından rehber öğretmenlerin nasıl algılandığını bilmek, rehberlik hizmetlerinin etkililiği konusunda yol gösterici olabilir (Korkmaz, 2011).

Literatür incelendiğinde, rehber öğretmenlere ilişkin algının araştırıldığı pek çok çalışmanın bulunduğu görülmektedir (Akpınar ve Bengisoy, 2017; Apaydın ve Çakır, 2016; Costanza, 2014; Beesley ve Frey, 2006; Özabacı, Sakarya ve Doğan, 2008; Camadan ve Sezgin, 2012; Erdemir ve Kış, 2017; Eren Gümüş, 2018; Işıkgöz, 2017). Ayrıca yapılan çalışmaların birçoğunda okul yöneticilerinin, öğrencilerin ve öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin algılarının incelendiği anlaşılmaktadır (Fitch, Newby, Ballesterro ve Marshall, 2011; Camadan ve Kahveci, 2013; Memduhoğlu ve Dalççek, 2016; Karataş ve Şahin Baltacı, 2013; Ünal ve Ünal, 2010; Korkmaz, 2011; Taytaş, 2013). Ancak son yıllarda (özellikle de 2017'de) rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında bazı gelişmeler yaşanmış, rehberlik hizmetleri yıllık çerçeve planına yeni düzenlemeler getirilmiş ve rehberlik hizmetleri ile ilgili yönetmelikte birtakım değişiklikler yapılmıştır. Planlamada ve yönetmelikte değişiklikler yapılmasının rehber öğretmenin görev ve çalışmalarında bazı değişimlerin yaşanmasına neden olduğu, rehber öğretmenlerin okuldaki atmosferlerini, öğretmenlerle olan ilişkilerini ve

öğretmenler tarafından algılanma durumunu etkilediği anlamına gelmektedir. Bu çerçevede, öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin algılarının ortaya konmasının önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada, diğer öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin algılarının Q-metodu ile incelenmesi amaçlanmaktadır. Q-metodu, katılımcıların algılarını, görüşlerini, tutumlarını ve fikirlerini ortaya çıkarmak amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca Q-metodu ile katılımcıların hangi konularda benzer algılara sahip oldukları ya da hangi konularda uzlaşma sağlamadıkları anlaşılabilir. Diğer bir ifadeyle Q-metodu, katılımcıların kaç faktör altında toplandığını gösterebilmektedir (Danielson, 2009). Bu bağlamda, bu çalışmada Q-metodu kullanılarak öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin hemfikir oldukları ve uzlaşma sağlamadıkları konulara ulaşılmış olacaktır. Bu da rehber öğretmenlere ilişkin öğretmen algılarının katılımcılar açısından kaç faktör altında toplandığına ilişkin sonucu gösterecektir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden biri olan Olgubilim (fenomenoloji) deseni kapsamında yapılmıştır. Olgubilim deseni, bireylerin farkında olduğu ancak derin bir anlayışa sahip olmadıkları olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada, teknik olarak Q Metodu kullanılmıştır. Q Metodu, son yıllarda araştırmalarda kullanılan bir yöntemdir (Örneğin; Karasu ve Peker, 2019; Yıldırım, 2017). Q Metodu, kişilerin tutum ve algılarını ölçmekte kullanılan bir analiz türüdür. Q Metodunun temel yaklaşımı, katılımcı görüşlerinin bir dizgi üzerinde negatif ve pozitif aralığında uygun bir şekilde dizilmesidir. Q dizgisi olarak bilinen bu göstergede soldan sağa gidildikçe maddelere katılım oranı artmaktadır. Q dizgisi iki şekilde oluşturulmaktadır: (1) katılımcıların istediği rakamın altına istediği kadar cümle yerleştirebildiği serbest metot ve (2) her sayının altına kaç yargı cümlesinin yerleştirileceğinin araştırmacı tarafından belirlendiği zoraki metot (Demir ve Kul, 2011). Bu çalışmada, öğretmen algılarının tespit edilmesi amacıyla katılımcılardan zoraki metoda uygun olarak bir sıralama yapmaları istenmiştir.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme bir çeşidi olan ölçüt örnekleme yöntemine dayanarak oluşturulmuştur. Ölçüt örnekleme yönteminde, önceden belirlenen bazı ölçütleri karşılayan durumlar çalışılmakta (Yıldırım ve Şimşek, 2013) ve belirlenen ölçütleri karşılayan birimler çalışma grubuna alınmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). Bu bağlamda, bu çalışmada yer alan öğretmenlerden *en az 3 farklı okulda görev yapmış olma* ve *en az 3 farklı rehber öğretmenle çalışmış olma* ölçütlerini karşılamaları beklenmiştir. Bu ölçütlerin belirlenmesinin nedeni, birden fazla rehber öğretmenle birlikte çalışan öğretmenlere ulaşmaktır. Böylece rehber öğretmenleri daha yakından tanıyan ve onların görev alanları hakkında daha fazla bilgiye sahip olan öğretmenlerin çalışmaya katılması sağlanmıştır. Bu anlamda, söz konusu ölçütleri sağlayan 21 kadın ve 25 erkek olmak üzere toplam 46 öğretmen çalışma grubunda yer almıştır.

2.2. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada, verileri elde etmek amacıyla araştırma formu geliştirilmiştir. Form geliştirilmeden önce ilgili alan taranmış, araştırma amacı için uygun soru maddeleri (yargı cümleleri) aranmıştır. Bu kapsamda öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin öznel düşüncelerini ortaya çıkarmak amacıyla bir ön çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmada, araştırma hakkında gerekli bilgiler öğretmenlerle paylaşılmış ve onlara küçük not kâğıtları dağıtılmıştır. Dağıtılan kâğıtlara öğretmenlerden, rehber öğretmenlere ilişkin düşüncelerini birer cümle halinde yazmaları istenmiştir. Bu şekilde 14 cümle elde edilmiş ve araştırma konusuyla ilişkili cümlelerin seçilmesi için alandan iki uzmana danışılmıştır. Uzmanlardan alınan dönütler doğrultusunda, cümleler üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmış ve araştırmanın amacına hizmet edebilecek cümleler, Q Metodu için uygun hale getirilmiştir. Bunun için de açık, anlaşılır ve genele hitap eden olumlu/olumsuz yargı içeren cümleler oluşturulmuştur. Yapılan işlemler sonucunda dokuz adet yargı cümlesini içeren bir form elde edilmiştir. Bu formda, Q dizgisi ve katılımcıların dizgi üzerinde yaptıkları sıralamada uç bölgelere (negatif uç: -2; pozitif uç: +2) yerleştirdikleri cümlelere ilişkin gerekçelerini belirten iki soru maddesi yer almıştır.

2.3. Araştırma Formunda Yer Alan Maddeler

1. Öğrencilerle ilgilenmede yetersiz kalmaktadır.
2. Öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenmektedir.

3. Öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimlerine katkı sağlamaktadır.
4. Öğretmenlere rehberlik alanında yardımcı olmaktadır.
5. Öğretmenlere fazladan iş çıkarmaktadır.
6. Öğretmenlerle işbirliği içinde çalışmaktadır.
7. Ailelerin çocuklara yaklaşımını olumlu etkilemektedir.
8. Ailelerin rehberlik faaliyetlerine katılımını sağlamaktadır.
9. Ailelere rehberlik yapmada yetersiz kalmaktadır.

Çalışmada Kullanılan Q-Dizgisi

Katılmıyorum		Nötr		Katılıyorum
-2	-1	0	1	2

Yukarıdaki şekil, araştırmacı tarafından hazırlanan bir Q dizgisidir. Araştırmada kullanılan yargı cümleleri, katılımcılar tarafından dizgi üzerinde yerleştirilmiş ve araştırmacı tarafından kayıt altına alınmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Form geliştirildikten sonra veri toplama sürecine geçilmiştir. Bu süreçte formda yer alan her bir cümle ayrı bir karta yazılarak öğretmenlere verilmiştir. Öğretmenlerden, kartlarda yazılı olan cümleleri okuyarak, araştırmacı tarafından gösterilen Q dizgisi üzerinde uygun gördükleri şekilde (kartlarda yer alan cümlelere katılma durumlarına göre) yerleştirmeleri istenmiştir. Öğretmenler tarafından yapılan yerleştirme/sıralama, kayıt altına alınmıştır. Son aşamada kayıt altına alınan veriler analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

Çalışmadan elde edilen veriler, *PQ Method* programı kullanılarak analiz edilmiştir. Aşağıda analiz sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Bu kapsamda Tablo 1'de faktör dağılımlarına ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 1. Faktör dağılımları

Katılımcı	1. Faktör	2. Faktör	Katılımcı	1. Faktör	2. Faktör
K1	0.8882X	-0.4361	K24	-0.5203	0.3948
K2	0.8882X	-0.4361	K25	-0.8882X	0.4361
K3	0.7448X	-0.6247	K26	0.8882X	-0.4361
K4	0.8433X	-0.4393	K27	0.8882X	-0.4361
K5	-0.4387	0.8220X	K28	0.8433X	-0.4393
K6	-0.5173	0.6431	K29	0.7448X	-0.6247
K7	-0.5173	0.6431	K30	0.8882X	-0.4361
K8	-0.8882X	0.4361	K31	0.8882X	-0.4361
K9	0.8882X	-0.4361	K32	0.8433X	-0.4393
K10	0.8882X	-0.4361	K33	0.7448X	-0.6247
K11	0.8433X	-0.4393	K34	0.8433X	-0.4393
K12	0.8433X	-0.4393	K35	0.8882X	-0.4361
K13	0.7448X	-0.6247	K36	0.8882X	-0.4361
K14	-0.4387	0.8220X	K37	0.3517	-0.1106
K15	-0.5620	0.7999X	K38	-0.8882X	0.4361
K16	-0.4115	0.3850	K39	-0.7716X	0.3392
K17	-0.5620	0.7999X	K40	0.1779	-0.3655
K18	-0.6716X	0.2934	K41	0.3717	-0.5229
K19	-0.3439	0.8624X	K42	0.1979	-0.7778X
K20	-0.5620	0.7999X	K43	-0.5387	-0.4075
K21	-0.5620	0.7999X	K44	0.4921	0.3350
K22	-0.5912	0.6202	K45	-0.0033	0.4715
K23	-0.5620	0.7999X	K46	-0.4505	0.1876

Tablo 1 incelendiğinde, rehber öğretmenlerin yeni rehberlik hizmetleri yönetmeliğine ilişkin algılarının iki faktör altında toplandığı anlaşılmaktadır. Buna göre, 46 katılımcıdan 25 katılımcının birinci ve dokuz katılımcının ise ikinci faktörde istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yer aldığı görülmektedir. 12 katılımcının ise hiçbir faktör altında yer almadığı anlaşılmaktadır.

Aşağıdaki tabloda faktörler arası korelasyona ilişkin bulgular gösterilmiştir.

Tablo 2. Faktörler arası korelasyon

	1.Faktör	2. Faktör
1.Faktör	1.0000	-0.8220
2. Faktör	-0.8220	1.0000

Tablo 2, faktörler arasındaki korelasyonu göstermektedir. Faktörler arasındaki düşük korelasyon, faktörlerin birbirlerinden farklılaştığına işaret ederken; yüksek korelasyon ise faktörlerin birbirlerine yakınlığını ifade etmektedir (Turhan, 2016). Tablo 2 incelendiğinde, birinci ve ikinci faktör arasında negatif yönlü yüksek düzeyde bir korelasyonun mevcut olduğu görülmektedir. Yüksek düzeyde korelasyon bulunması, faktörlerin birbirlerine yakın ilişkili olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca faktörlerin madde puanları ve dizgi sıralamalarına ilişkin bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Faktörlerin madde Z puanları ve Q dizgisi sıralaması

Maddeler	1. Faktör		2. Faktör	
	Z Puanı	Q Dizgisi Sıralaması	Z Puanı	Q Dizgisi Sıralaması
2.Öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenmektedir.	1.653	2	-1.299	-2
8.Ailelerin rehberlik faaliyetlerine katılımını sağlamaktadır.	0.832	1	0.000	0
3.Öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimlerine katkı sağlamaktadır.	0.819	1	-1.137	-1
6.Öğretmenlerle işbirliği içinde çalışmaktadır.	0.032	0	0.000	0
7.Ailelerin çocuklara yaklaşımını olumlu etkilemektedir.	0.019	0	0.157	0
4.Öğretmenlere rehberlik alanında yardımcı olmaktadır.	0.000	0	-0.991	-1
9.Ailelere rehberlik yapmada yetersiz kalmaktadır.	-0.907	-1	1.635	2
5.Öğretmenlere fazladan iş çıkarmaktadır.	-1.018	-1	0.778	1
1.Öğrencilerle ilgilenmede yetersiz kalmaktadır.	-1.430	-2	0.857	1

Tablo 3, iki faktör altında toplanan öğretmenlerin algılarını yansıtmaktadır. Tablo incelendiğinde, birinci faktör altında yer alan öğretmenlere göre; *rehber öğretmenlerin öğrencilerin sorunlarıyla ilgilendikleri (2), ailelerin rehberlik faaliyetlerine katılımını sağladıkları (8) ve öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimlerine katkı sundukları (3)* anlaşılmaktadır. Ayrıca bu faktör altındaki öğretmenler tarafından *rehber öğretmenlerin ailelere rehberlik yapmada yetersiz kaldıkları (9), öğretmenlere fazladan iş çıkardıkları (5) ve öğrencilerle ilgilenmede yetersiz kaldıkları (1)* ile ilgili durumlara ilişkin görüşlerin kabul edilmediği görülmektedir.

Tablo 3'e bakıldığında, ikinci faktör altında yer alan öğretmenlere göre; *rehber öğretmenlerin ailelere rehberlik yapmada yetersiz kaldıkları (9), öğretmenlere fazladan iş çıkardıkları (5) ve öğrencilerle ilgilenmede yetersiz kaldıkları (1)* anlaşılmaktadır. Ayrıca bu faktör altındaki öğretmenler tarafından *rehber öğretmenlerin öğrencilerin sorunlarıyla ilgilendikleri (2), öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimlerine katkı sağladıkları (3) ve öğretmenlere rehberlik alanında yardımcı oldukları (4)* ile ilgili durumlara ilişkin görüşlerin kabul edilmediği görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda birinci ve ikinci faktörü birbirinden ayıran maddelere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4. Ayırt edici maddeler

Maddeler	1. Faktör		2. Faktör	
	Q	Z	Q	Z
2.Öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenmektedir.	2	1.65*	-2	-1.30
8.Ailelerin rehberlik faaliyetlerine katılımını sağlamaktadır.	1	0.83*	0	0.00

3.Öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimlerine katkı sağlamaktadır.	1	0.82*	-1	-1.14
4.Öğretmenlere rehberlik alanında yardımcı olmaktadır.	0	0.00*	-1	-0.99
9.Ailelere rehberlik yapmada yetersiz kalmaktadır.	-1	-0.91*	2	1.64
5.Öğretmenlere fazladan iş çıkarmaktadır.	-1	-1.02*	1	0.78
1.Öğrencilerle ilgilenmede yetersiz kalmaktadır.	-2	-1.43*	1	0.86

$p < .05$; (*) $p < .01$

Tablo 4, iki faktörü birbirinden ayıran maddelere ilişkin Q-Sort değerlerini ve Z puanlarını göstermektedir. Buna göre, tabloda yer alan yedi maddenin $p < .01$ düzeyinde anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Birinci faktör altında toplanan öğretmenler; rehber öğretmenler, *öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenmektedir (2)*, *ailelerin rehberlik faaliyetlerine katılımını sağlamaktadır (8)*, *öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimlerine katkı sağlamaktadır (3)* maddelerine ikinci faktör altında toplanan öğretmenlere göre daha güçlü bir şekilde katılım göstermektedir. Ayrıca birinci faktör altında toplanan öğretmenler tarafından rehber öğretmenler, *ailelere rehberlik yapmada yetersiz kalmaktadır (9)*, *öğretmenlere fazladan iş çıkarmaktadır (5)* ve *öğrencilerle ilgilenmede yetersiz kalmaktadır (1)* maddelerine ikinci faktör altında toplanan öğretmenlere göre daha az bir şekilde katılım gösterildiği anlaşılmaktadır. Diğer tarafta ikinci faktör altında toplanan öğretmenler; rehber öğretmenler, *ailelere rehberlik yapmada yetersiz kalmaktadır (9)*, *öğretmenlere fazladan iş çıkarmaktadır (5)* ve *öğrencilerle ilgilenmede yetersiz kalmaktadır (1)* maddelerine birinci faktör altında toplanan öğretmenlere göre daha güçlü bir şekilde katılım göstermektedir. Bununla birlikte, ikinci faktör altında toplanan öğretmenler tarafından rehber öğretmenler, *öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenmektedir (2)*, *öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimlerine katkı sağlamaktadır (3)* ve *öğretmenlere rehberlik alanında yardımcı olmaktadır (4)* maddelerine ikinci faktör altında toplanan öğretmenlere göre daha az bir şekilde katılım gösterildiği anlaşılmaktadır.

Aşağıdaki tabloda birinci ve ikinci faktörün uzlaşısı sağladığı maddelere ilişkin bulgular gösterilmiştir.

Tablo 5. Uzlaşım maddeleri

Maddeler	1. Faktör		2. Faktör	
	Q	Z	Q	Z
6.Öğretmenlerle işbirliği içinde çalışmaktadır.	0	0.03	0	0.00
7.Ailelerin çocuklara yaklaşımını olumlu etkilemektedir.	0	0.02	0	0.16

Tablo 5, birinci ve ikinci faktör arasında uzlaşısı sağlanan maddeleri göstermektedir. Buna göre, öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin iki madde hemfikir oldukları ve bu iki maddeye nötr düzeyde katılım gösterdikleri anlaşılmaktadır. Ortak görüşte olan öğretmenler; rehber öğretmenlerin *öğretmenlerle işbirliği içinde çalıştıklarını (6)* ve *ailelerin çocuklara yaklaşımını olumlu etkilediklerini (7)* belirtmektedir.

3.1. Araştırma Formunda Yer Alan Maddelere İlişkin Bulgular

Katılımcılara Q dizgisi üzerinde yaptıkları sıralamaya ilişkin açık uçlu iki soru maddesi yöneltilmiştir. Bu amaçla, katılımcıların dizgi üzerinde uç bölgelere (katılıyorum: +2 ve katılmıyorum: -2) bıraktıkları cümleleri, niçin bıraktıklarını belirtmeleri istenmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bir kısmı; rehber öğretmenlerin öğrencilerin sorunlarıyla ilgilendiklerini, öğrencilerin mesleki ve kişisel/sosyal gelişimlerine katkı sağladıklarını belirtmektedir. Aşağıda, bu görüşte olan katılımcılar tarafından yapılan açıklamalara ve belirtilen gerekçelere örnekler verilmiştir:

“Davranışsal sorunları olan öğrencileri rehberlik servisine gönderdiğimde gerekli ilgili gösterdiklerine şabıt oldum.”

(K23)

“Rehber öğretmenlerimizin öğrencilerimize psikolojik açıdan destek sağladıklarını gözlemliyorum.” **(K38)**

“(Rehber öğretmenin) Öğrencilerin başarı, verimli çalışma yollarında faydası olduğuna inanıyorum. Arkadaşlık ilişkileri ve davranış problemlerinde rehberlik servisinin faydası olduğuna inanıyorum.” **(K2)**

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bir kısmı; rehber öğretmenlerin diğer öğretmenlere rehberlik alanında yardımcı olduklarını ve öğretmenlerle işbirliği içinde çalıştıklarını belirtmektedir. Aşağıda, bu görüşte olan katılımcılar tarafından yapılan açıklamalara ve belirtilen gerekçelere örnekler verilmiştir:

“Sınıf rehberlik çalışmalarında öğretmenlere neler yapılması gerektiği hakkında yardımcı olmaktadır.” **(K21)**

“Özellikle sınıf rehber öğretmenlerine rehberlik dosyası hazırlamada ya da etkinlik yapmada (hangi hafta hangi konu/açıklama vs) yardımcı olduklarını gözlemedim. Özel durumlarını bilmediğim (özel gereksinimli) öğrenciler konusunda bilgilendirme yaptıklarını söyleyebilirim.” (K20)

“Öğrencilerle ilgili yaşadığımız problemlerde rehberlik servisinden yardım alabiliyoruz. Görüşlerine başvuruyoruz. Önerilerini alıyoruz.” (K27)

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bir kısmı; rehber öğretmenlerin ailelerin çocuklara yaklaşımını olumlu etkilediğini belirtmekle birlikte, aynı zamanda, rehber öğretmenlerin ailelere rehberlik yapmada yetersiz kaldıklarını belirtmektedir. Aşağıda, bu görüşte olan katılımcılar tarafından yapılan açıklamalara ve belirtilen gerekçelere örnekler verilmiştir:

“Öğrenci ve aile arasında çıkan sorunları çözmeye köprü görevi görüyorlar. Özellikle ailelerin çocuk eğitimi konusundaki yetersizliklerine destek oluyorlar.” (K17)

“Rehberlik servisi, ailelere rehberlik yapmada yetersiz kalmaktadır. Çünkü rehber öğretmenler, okuldaki iş yoğunluğundan velilere ulaşmak için yeterince zaman bulamamaktadır. Diğer bir neden ise, velilerimizin okula kadar gelip bu servislerden yardım istememesidir.” (K10)

“19 yıllık mesleki hayatımda hiçbir rehber öğretmenin ailelere rehberlik yapmak için onları okula davet ettiğini görmedim.” (K14)

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışma, öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin algılarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Nitel desende gerçekleştirilen çalışmanın verileri Q metodu kullanılarak toplanmış ve elde edilen veriler PQ Method programı ile analiz edilmiştir.

Yapılan analiz sonucunda, araştırmaya katılan öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin algılarının iki faktör altında toplandığı anlaşılmaktadır. Birinci faktör altında yer alan öğretmenler; rehber öğretmenlerin öğrencilerin sorunlarıyla ilgilendiklerini, ailelerin rehberlik faaliyetlerine katılımını sağladıklarını ve öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimlerine katkı sunduklarını belirtmektedir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin bu düşüncesi, rehber öğretmenlere ilişkin pozitif bir algının var olduğunu göstermektedir. Konuya ilişkin yapılan araştırmalar incelendiğinde, rehber öğretmenlere ilişkin algının olumlu yönde olduğu ve rehberlik hizmetlerinin gerekli ve önemli olduğu anlaşılmaktadır (Apaydın ve Çakır, 2016; Beesley ve Frey, 2006; Işıkgöz, 2017; Eren-Gümüş, 2018; Memduhoğlu ve Dalççek, 2016; Akpınar ve Bengisoy, 2017; Taşkaya ve Kurt, 2010). Korkmaz (2011) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin bir kısmının (%17) rehber öğretmenlere ilişkin olumlu bir algıya sahip oldukları saptanmıştır. Öğretmen ve öğrencilerin rehber öğretmeni algılamalarına ilişkin Ünal ve Ünal (2010) tarafından yapılan çalışmada, *bilgi verici, yararlı, çalışkan ve hayati güçleştiren* temalarında rehber öğretmenin ön plana çıkmıştır. Yapılan başka bir çalışmada ise (Karatay ve Şahin Baltacı, 2013), rehber öğretmenlerin *sorun çözme, yol gösterme ve yardım* temaları altında rehberlik hizmetlerini yürüttükleri ve sunulan rehberlik hizmetlerinin yeterli görüldüğü anlaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlere göre, rehber öğretmenler tarafından öğrencilerin eğitsel, kişisel ve sosyal gelişimleri açısından yararlı çalışmalar yapılmaktadır. Erdemir ve Kış (2017) tarafından yapılan çalışmada, rehber öğretmenlerin öğrencilerin gelişiminin takip edilmesinde etkin rol oynadıkları belirtilmektedir. Camadan ve Kahveci (2013) tarafından yapılan araştırmaya göre, öğretmenlerin ve yöneticilerin rehber öğretmeni, öğrencilere yol gösterip onları geliştiren, öğrencilerin problemlerine çözüm üreten ve gizil güçlerini açığa çıkaran biri olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Rehber öğretmenlerin görev yaptıkları servise yönelik öğretmen algılarının incelendiği bir çalışmada (Memduhoğlu ve Dalççek, 2016), öğretmenlerin büyük çoğunluğunun rehberlik servisine ilişkin olumlu bir algıya sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre, öğretmenler; *yardım eden, aydınlatan/geliştiren, dinleyen/danışman, yol gösteren, müdahale eden ve koordine eden* olmak üzere rehberlik servisinin altı boyutunu önemli ve gerekli görmektedir. Bu sonuç, aynı zamanda, rehberlik servisinin sürekli bir birim olarak okulda bulunması gerektiğini (Erdemir ve Kış, 2017) ve öğrenci gelişimi açısından yararlı olacağını (Özabacı, Sakarya ve Doğan, 2008) göstermektedir.

Bu çalışmadaki katılımcılardan ikinci faktör altında yer alan öğretmenler; rehber öğretmenlerin ailelere rehberlik yapmada yetersiz kaldıklarını, öğretmenlere fazladan iş çıkardıklarını ve öğrencilerle ilgilenmede

yetersiz kaldıklarını belirtmektedir. Rehber öğretmenlerin velilerle ilgili çeşitli konularda çalışmalar düzenleyip rehberlik hizmetlerini sunduğu (Camadan ve Sezgin, 2012) belirtilmesine rağmen, bu çalışmada rehber öğretmenlerin ailelere rehberlik yapmada yetersiz kaldıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durumun farklı nedenleri bulunmakla birlikte, aynı zamanda bu durumun ailelere yönelik rehberlik hizmetlerini gerçekleştirme konusunda rehber öğretmenlerin yaşadıkları sorunlardan kaynaklandığı da yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir. Bu sorunların başında, öğretmenler tarafından belirtildiği üzere, velilerin ilgisizliği (Karataş ve Şahin Baltacı, 2013) gelmektedir. Ayrıca velilerin bilinçsizliği ve toplantılara katılmaması, öğretmenlerin ve idarecilerin rehber öğretmenlere karşı yanlış tutumları ve ilgisiz-isteksiz olmaları, rehber öğretmenlerin çalışma ve sunum yapacak yer bulamamaları (Tagay ve Savi Çakar, 2017) gibi durumların rehber öğretmenlerin ailelere yönelik rehberlik hizmetlerini sunmalarına engel teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

Bilgi verme ve müşavirlik hizmetleri kapsamında ailelere yönelik rehberlik faaliyetleri gerçekleştirilmesi, rehber öğretmenin temel görevleri arasında kabul edilmektedir (Kuzgun, 2011). Ancak bu çalışmaya katılan öğretmenlere göre, rehber öğretmenler, ailelere rehberlik yapmada yetersiz kalmaktadır. Bu durum ise bazı öğretmenlerin rehber öğretmenlere ilişkin olumsuz bir algıya sahip olduklarını göstermektedir. Konuya ilişkin yapılan bazı çalışmalarda (Memduhoğlu ve Dalççek, 2016; Ünal ve Ünal, 2010) da rehber öğretmenlere ve rehberlik servisine ilişkin olumsuz bir algının mevcut olduğu tespit edilmiştir. Korkmaz (2011) tarafından okul psikolojik danışmanları ile sınıf rehber öğretmenlerinin karşılıklı algılarının incelendiği bir çalışmada, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun rehber öğretmenlere ilişkin olumsuz bir algıya sahip oldukları saptanmıştır. Camadan ve Kahveci'nin (2013) yaptıkları metaforik araştırmada, öğretmen ve yöneticilerin rehber öğretmeni yeterince yarar olmayan biri olarak algıladıkları ve bu algının üzerinden çeşitli metaforlar ürettikleri ortaya çıkmıştır. Yapılan başka bir metafor çalışmasında da (Memduhoğlu ve Dalççek, 2016) öğretmenlerin, rehberlik servisinin yalnızca dosyaya evrak hazırlamakla uğraştığını ve öğrencilerin davranış sorunlarını çözemeyeceğini belirttikleri sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmaya katılan öğretmenlerin iki görüş altında bir araya geldikleri anlaşılmaktadır. Birinci görüşte olan öğretmenlere göre; rehber öğretmenler, öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenmekte, ailelerin rehberlik faaliyetlerine katılımını sağlamak ve öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimlerine katkı sunmaktadır. İkinci görüşte olan öğretmenlere göre ise; rehber öğretmenler, ailelere rehberlik yapmada ve öğrencilerle ilgilenmede yetersiz kalmakta ve öğretmenlere fazladan iş çıkarmaktadır. Bu araştırma, Diyarbakır il merkezinde görev yapan öğretmenler ile sınırlı olup katılımcı sayısının 46 olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle yapılacak başka çalışmalarda daha farklı bir örneklem grubuyla çalışılabilir ya da Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden veriler toplanabilir. Bu araştırmanın sonuçları dikkate alınarak, yetkililer tarafından aile rehberliğine ilişkin alanlarda rehber öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenebilir ve ailelerin okul rehberlik faaliyetlerine katılımının nasıl daha iyi sağlanabileceği konusunda farklı çalışmalar yapılabilir. Ayrıca rehber öğretmenlerin öğrencilerle ilgilenmede yetersiz kaldığıyla ilgili sonuç dikkate alınarak, okullardaki rehber öğretmen sayısı artırılabilir. Bununla birlikte, rehber öğretmenlerin öğretmenlere fazladan iş çıkardıklarına dair sonuç göz önünde bulundurularak, branş öğretmenleri tarafından fazla olduğu düşünülen evrak ve benzeri işlerin e-rehberlik modülü içinde yürütülmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, B. ve Bengisoy, A. (2017). Rehber öğretmenlerin okul müdürlerinin rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri. *Curr Res Educ*, 3(3), 129-141. Erişim adresi: <http://static.dergipark.org.tr/article-download/020c/9c0b/26b1/5a205130cb528.pdf> Erişim tarihi: 10.09.2019.
- Apaydın, S. ve Çakır, G. (2016). *Okul yöneticilerinin PDR hizmetlerinin gerekliliği ve etkililiğine ilişkin algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Ed: Ö. Demirel ve S. Dinçer). Pegem Akademi Yayıncılık, s. 655-667. DOI: <http://dx.doi.org/10.14527/9786053183563.040>
- Bakırcıoğlu, R. (2006). *Ansiklopedik psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı.
- Beesley, D. ve Frey, L. L. (2006). Principals' perceptions of school counselor roles and satisfaction with school counseling services. *Journal of School Counseling*, 4(14), 1-27. Erişim adresi: <http://www.jsc.montana.edu/articles/v4n14.pdf>. Erişim tarihi: 05.09.2019
- Budak, S. (2003). *Psikoloji sözlüğü*. (2.Basım). Ankara: Bilim ve Sanat.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (17. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Camadan, F. ve Kahveci, G. (2013). Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin rehber öğretmen (psikolojik danışman) ilişkin algılarının incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1371-1392.
- Camadan, F. ve Sezgin, F. (2012). İlköğretim okulu müdürlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri üzerine nitel bir araştırma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(38), 199-211. Erişim adresi: <http://static.dergipark.org.tr/article-download/imported/1058000186/1058000188.pdf> Erişim tarihi: 08.09.2019.
- Costanza, T. (2014). Principal's perceptions of the role of school counselors and the counselor-principal relationship. *Counselor Education Master's Theses*, 161. http://digitalcommons.brockport.edu/edc_theses/161.
- Danielson, S. (2009). *Q Method and Surveys: Three Ways to Combine Q and R. Field Methods*, 21(3), 219-237. doi:10.1177/1525822x09332082
- Demir, F. ve Kul, M. (2011). *Modern bir araştırma yöntemi: Q metodu*. Ankara: Adalet.
- Erdemir, N. ve Kış, A. (2017). Okul yöneticilerinin okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile ilgili görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(8), 34-47. <https://doi.org/10.29129/inujgse.359846>
- Eren-Gümüş, A. (2018). Yeni rehberlik hizmetleri yönetmeliğinin bir etik dışı dayatmasına yönelik çözüm önerileri. *Okul Psikolojik Danışmanı E-Bülteni*, 8, 5-7. Erişim adresi: <https://pdr.org.tr/wp-content/uploads/2019/10/Okul-Psikolojik-Danisman%C4%B1-E-Bulteni-8-.pdf> Erişim tarihi: 08.09.2019.
- Fitch, T., Newby, E., Ballesterro V. ve Marshall J. L. (2011). Future school administrators' perceptions of the school counselor's role. *Counselor Education and Supervision*, 41(2), 89-99. DOI: <https://doi.org/10.1002/j.1556-6978.2001.tb01273.x>
- Girgin, G. (2012). Çağdaş eğitim sistemlerinde öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. A. Kaya (Ed.). *Psikolojik danışma ve rehberlik*, 2-23. Ankara: Anı.
- Işıkgoz, M. (2017). Okul yöneticilerinin rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi (Kayseri ili örneği). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(2/1), 1-10. Erişim adresi: <http://static.dergipark.org.tr/article-download/86a3/2256/2be9/5a3fad5e01b7b.pdf> Erişim tarihi: 04.09.2019.
- Karasu, M. ve Peker, M. (2019). Q yöntemi: Tarihi, kuramı ve uygulaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 22(43), 28-39. DOI: 10.31828/tpy1301996120181122m000003
- Karataş, Z. ve Şahin Baltacı, H. (2013). Ortaöğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik okul müdürü, sınıf rehber öğretmeni, öğrenci ve okul rehber öğretmenin (psikolojik danışman) görüşlerinin incelenmesi. *Abi Evran Üniversitesi Karşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 427-460.
- Korkmaz, Z. (2011). *Okul psikolojik danışmanları ile sınıf rehber öğretmenlerinin karşılıklı algılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Memduhoğlu, H. B., ve Dalçipek, E. (2016). Öğretmenlerin rehberlik servisine ilişkin metaforik algıları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 47, 287-298. doi: 10.9761/JASSS3475
- Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği. (2017, 10 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 30236). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/11/20171110-2.htm>.
- Özabacı, N., Sakarya, N. ve Doğan, M. (2008). Okul yöneticilerinin okuldaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(19), 8-22. Erişim adresi: <http://static.dergipark.org.tr/article-download/1603/5ee0/c052/5dd4ec24bca91.pdf> Erişim tarihi: 12.09.2019.
- Özguven, İ. E. (2007). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: PDREM.
- Tagay, Ö. ve Sarı, T. (2012). Okullarda konsültasyon hizmetleri ve işbirliğine dayalı konsültasyon modelleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 157-172. Erişim adresi: <http://static.dergipark.org.tr/article-download/imported/1098000407/1098000315.pdf> Erişim tarihi: 11.09.2019.
- Tagay, Ö. ve Savi Çakar, F. (2017). Okullarda yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin okul psikolojik danışmanların görüşleri. *Abi Evran Üniversitesi Karşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1168-1186. DOI: 10.29299/kefad.2017.18.3.059
- Tan, H. (2000). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. İstanbul: MEB.
- Taşkaya, S. M., ve Kurt, Y. (11-13 Kasım, 2010). *İlköğretim okullarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri*. International Conference on New Trends in Education and Their Implications, Antalya.
- Taytaş, M. (2013). *Psikolojik danışmanların yeterliklerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Turhan, M. (2016). *Öğretmen sirkülasyonu sorunsalının Q metodu ile incelenmesi (Van ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

- Ünal, A. ve Ünal, E. (2010). Öğretmen ve öğrencilerin rehber öğretmeni algılamalarına ilişkin bir durum çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 919-945. Erişim adresi: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423936567.pdf> Erişim tarihi: 14.09.2019.
- Güven, M. (2010). Okullarda rehberlik servisleri-hizmetleri. A. Kaya (Ed.). *Psikolojik danışma ve rehberlik*, (s. 55-81). Ankara: Anı.
- Yeşilyaprak, B. (2016). *21. Yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri-gelişimsel yaklaşım*. (26. Basım). Ankara: Nobel.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, İ. (2017). Eğitimin oyunlaştırılmasına ilişkin öğrenci algıları: Bir Q metodu analizi. *Eğitim ve Bilim*, 42(191), 235-246. DOI: <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2017.6970>